

Багряний клен

**«ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МЕДИЧНИХ, ПСИХОЛОГІЧНИХ
ТЕРМІНІВ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Р. СТВЕНСОНА «ХИМЕРНА
ІСТОРІЯ ДОКТОРА ДЖЕКІЛА ТА МІСТЕРА ХАЙДА»**

БАГРЯНИЙ КЛЕН

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Поняття художнього перекладу детективного жанру	5
1.1. Специфіка художнього перекладу детективних творів	5
1.2. Питання адекватності художнього тексту з специфічною лексикою	8
РОЗДІЛ 2. Зв'язок термінологічної системи та мовної особистості під час перекладацької діяльності	11
2.1. Вплив особливості перекладача на його професійну діяльність	11
2.2. Особливості перекладу медичних та психологічних термінів у досліджуваному тексті.....	16
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25

ВСТУП

Переклад художніх текстів є складною галуззю у сфері перекладу, адже вимагає низку певних знань та дотримання норм та правил для доречної та точної передачі інформації або сюжету з мови оригіналу мовою перекладу. Також переклад детективного жанру має певні критерії, що ускладнюють роботу з його здійсненням, а саме: адекватність перекладу, знаходження специфічної лексики в тексті та робота з перекладом цих лексем, розпізнавання контексту та вміння доводити його до логічного завершення тощо.

Необхідно також зазначити, що у перекладі використовується певна низка прийомів, які допомагають при відтворенні певних лексичних та граматичних одиниць або при перекладі спеціальних, фахових термінів. Використання медичних, психологічних або навіть юридичних термінів у художніх текстах у мові оригіналу є певним викликом для перекладача, адже перед фахівцем з'являється певний ряд вимог: необхідність зберегти авторський стиль, адаптування до реалій тієї країни, мовою якої він здійснює переклад, а також відтворення стилю самого художнього тексту.

Отже, актуальність теми даної наукової роботи пояснюється тим, що на теперішній час питання перекладу медичних та психологічних термінів у контексті художнього тексту, а саме аналіз готичної повісті не є достатньо дослідженим та розгорнутим.

Методологічною основою наукової роботи є дослідження та наукові праці українських перекладознавців, філологів та, біографія перекладача Максима Стріхи та його переклад готичної повісті, а також творчість шотландського письменника XIX століття Роберта Стівенсона і оригінальний текст його повісті «Химерна історія доктора Джекіла та містера Гайда».

Відповідно до мети виникає необхідність виокремлення та вирішення таких завдань:

- визначити специфіку роботи з перекладом художнього тексту детективного жанру;
- виокремити певну низку перекладацьких підходів до роботи з художніми текстами, що насичені специфічною термінологією;
- зазначити вагомість особистості перекладача та її вплив на переклад художнього тексту;
- дослідити особливості перекладу медичних та психологічних термінів у художньому тексті;

Об'єктом наукової роботи є готична повість Роберта Стівенсона «Химерна історія доктора Джекіла та містера Хайда». Предметом наукової роботи є відтворення медичних та психологічних термінів та способи їх перекладу у художньому тексті.

Для дослідження цього питання використовувався такий метод, як порівняння тексту повісті на мові оригіналу, англійською мовою, та на мові перекладу, українською мовою. Також використовувалось побудування діаграм для зазначення частотності певних видів медичних чи психологічних термінів.

Наукова новизна, виходячи з завдань аналізу, полягає у наступному:

- зв'язок між біографією перекладача, його мовною особистістю з якістю його перекладу;
- рекомендації щодо застосування між певним видом терміну та перекладацьким прийомом;

Практична значимість наукової роботи полягає у тому, що результати досліджень можуть бути використані при написанні наукових статей з лінгвістики або перекладознавства. Також здобута в ході досліджень інформація змусить звернути увагу науковців щодо більш детального подальшого розглядання та розкриття питання перекладу медичних та психологічних термінів у контексті художнього тексту з криміналістичним жанром.

РОЗДІЛ 1.

Поняття художнього перекладу детективного жанру

1.1. Специфіка художнього перекладу детективних творів

Існує два функціональні види перекладу в залежності від жанрово-стилістичних особливостей оригіналу: художній (літературний) переклад та інформативний (спеціальний) переклад. Літературним перекладом називають вид перекладацької діяльності, головним завданням якого полягає є створення засобами мови перекладу тексту, який у готовому вигляді може здійснювати дійсний художньо-естетичний вплив на сприймача перекладу (на читача тексту). Для цього виду перекладацької діяльності типовим вважається відхилення від можливої точності змісту з метою відтворення художньої функції у кінцевому варіанті. В залежності від жанру літератури, до якого належить оригінал, у художньому перекладі виокремлюються окремі підвиди перекладу, проте це явище має умовний характер. У більшості випадків воно залежить від впливу специфіки певного жанру на хід та результат перекладацького процесу [5].

Інформативний переклад, в свою чергу, має протилежну мету – повідомлення певної інформації у вигляді фактів для сприймача перекладу та він не зосереджений на передачі художньо-естетичного впливу. Спираючись на наукові праці В. Комісарова, до таких перекладів можна віднести тексти ділового, суспільно-політичного, побутового та наукового змісту. Такий розподіл перекладів в залежності від їх жанрової та стилістичної приналежності вказує нам на домінуючу роль оригіналу, вихідного тексту, який має бути відтвореним у мові перекладу тексту [5].

Звичайно, бувають випадки, коли художній переклад вимагає використання певної термінології або виконання деяких інформативних функцій, які притаманні для спеціального перекладу, і навпаки – використання художніх

елементів при відтворенні наукових, побутових або суспільно-політичних текстів.

Підсумовуючи усе вищезазначене, треба зосередити увагу на те, що детективні твори є певним симбіозом цих видів перекладу, тому їм притаманні риси двох сторін. Інформативний зміст твору є головним для читача, адже важливу роль займають певні деталі та факти, які надсилають інформацію про події, що характерні для цього літературного жанру. Але у супроводі інформативного змісту детективні твори також мають художньо-естетичний вплив на читача кінцевого перекладу, тому що одним з художніх літературних прийомів є створення певного художнього образу, який є призмою зображення та передачі інформації.

Серед художніх перекладів детективних творів нерідко присутні терміни та їх відтворення у мові перекладу, адже цей літературний жанр відомий використанням термінології з галузей медицини, психології, криміналістики, хімії тощо. Особливість перекладу будь-якого терміну в художньому тексті пов'язана із взаємозалежністю елементів тексту. Спеціальний або інформативний текст, у якому використовуються терміни, виконує вже не тільки стилістичну функцію, тому спроба залучити синоніми під час перекладацького процесу може створювати певні проблеми при логічному сприйнятті твору в кінцевому результаті.

Також письменники включають термінологічні елементи в репліки своїх героїв задля створення або доповнення їх образу, біографії. Переклад такого художнього тексту вимагає не тільки дотримання точності термінів, а також уникнення зіткнення несумісних елементів тексту. У тих же цілях автори включають в пряму мову не просто терміни, а цілі уривки з використанням термінологічного тексту, що імітують «фахову мову» персонажа [4].

Контекстуальна залежність змушує перекладача віднайти точний еквівалент терміну, однак, дана ситуація не завжди ускладнює завдання

перекладача, а навпаки, може і полегшувати його. Взаємозалежність елементів тексту дозволяє ввести кілька еквівалентів, а саме синонімічні терміни, яких дозволяє контекст, родові поняття замість видових і навпаки. Можна також використовувати різного роду скорочення або перекладач може скористатися багатокomпонентним терміном, якщо це буде доречно.

При перекладі художнього тексту, кожен термін має мати свій еквівалент и має бути використаний у вихідному тексті. Але що робити, якщо цього еквіваленту немає?

За рахунок своєї дуалістичної природи жанрово-стилістичної особливості, художні твори детективного жанру не вимагають дотримання наукового стилю, важливіше буде його імітація. Заради створення атмосфери мова перекладу повинна бути «професійною» з точки зору відповідної області життя, тобто має слугувати допоміжним засобом для створення певного художнього образу – зрозуміло, в межах допущеного автором оригіналу «професіоналізму» і не порушуючи естетичні достоїнства твору. Саме тому основною тенденцією є збереження еквівалентності і при випадках, коли у мові перекладу немає точного еквіваленту терміну, перекладач може застосувати описовий переклад або синонім.

У своїй науковій роботі «Неперекладне в перекладі» С. Влахов і С. Флорін виокремили певні правила перекладу специфічної термінології у художніх текстах:

1. Основний принцип термінологічного перекладу: термін передається терміном.
2. В художній літературі терміни розпізнаються важче, на відміну від наукового тексту, тому необхідно визначати його функції.
3. Відхилення від основного принципу перекладу може бути головним чином лише в тих випадках, коли термін в даному тексті не має термінологічного значення, не несе значного семантичного навантаження.

4. При відсутності у мові перекладу терміну-еквівалента в художньому тексті воліють інші прийоми, намагаючись, не порушити термінологічного звучання тексту: заміну іншим терміном, синонімом різного приблизним за відповідністю і навіть нульовий переклад.

5. Внутрішня форма терміну, яка приймається до уваги при перекладі наукової літератури, може мати значення в художньому перекладі, але тільки в тих випадках, коли вона грає аналогічну роль в оригіналі [3].

Таким чином художній переклад детективного твору є унікальним випадком, коли функціональні види перекладу тісно переплітаються та виконують схожі функції, а переклад термінології залежить від самого твору: використання повного еквіваленту, заміна на синонім з синонімічного ряду, застосування описового перекладу, рідше – випущення.

1.2. Питання адекватності художнього тексту з специфічною лексикою

У ролі специфічної лексики у нашому випадку, а саме в художньому тексті криміналістичного жанру, виступає термінологія з галузі медицини та психології. Під термінами розуміють мовні одиниці, а саме слова, словосполучення, поєднання слів і цифр-символів, які досить точно і повно відображають основні, суттєві ознаки відповідних понять [1]. Як вже було зазначено раніше, переклад термінів може як полегшувати роботу перекладача, так і створювати певні труднощі під час перекладацького процесу, але, незважаючи на функцію терміну та його роль у контексті, перекладач має за основну мету досягнення адекватності тексту, де він застосовується.

Стилістика перекладу пов'язана із проблемою еквівалентності та адекватності. Звичайно, якщо знехтувати авторським стилем і не передати при перекладі стилістичні засоби оригінального тексту, необхідний рівень адекватності не може бути досягнутим, адже вона повинна враховувати

стилістичні особливості оригіналу. Це означає, що під час перекладацької діяльності необхідно знайти замінювачі стилістичних засобів оригіналу, тому що однією з головних задач перекладача є відтворення функції стилістичного прийому, а не його самого. Стилiстичні прийоми сприяють розкриттю авторського бачення світу, виявляючи суб'єктивно-оціночне відношення письменника до об'єктивної дійсності. Використання термінології також може розцінюватись як стилістичний прийом, який має надавати інформативний характер художньому тексту. Терміни, як специфічні лексичні одиниці мови, характеризуються такими особливостями, як точність, однозначність, системність, об'єктивність та вмотивованість, тому перекладач повинен враховувати ці риси під час перекладу.

Дотримання цих особливостей та вміння інтерпретувати певну термінологію з тексту оригіналу є одним з важливих критеріїв адекватності художнього тексту кримінального жанру.

Проблема медичної термінології, а вона є однією з ключових у готичній повісті Р. Стівенсона «Химерна історія доктора Джекіла і містера Гайда» – це потреба брати до уваги структуру терміна та його словотворчі моделі, які допоможуть правильно зорієнтуватися в природі терміна та зробити вірний переклад. При визначенні правильної будови, перекладач зможе підібрати відповідний прийом для інтерпретації слова, що наблизить результат до еквівалентності. Також однією з проблем перекладу медичної термінології є той факт, що 89% усіх термінів є інтернаціоналізованими, що зумовлюються використанням багатьма мовами греко-латинського фонду як джерела словотвірних формантів. Внаслідок цього більшість термінів перекладають за допомогою відповідних еквівалентів мови перекладу чи утворюють складний термін, що може або не підходити до структури мови перекладу, або надавати надмірну науковість художньому тексту [6].

Переклад психологічної термінології нерідко викликає труднощі, пов'язані з характером лексичного запозичення, недостатньою увагою до когнітивно-понятійних зв'язків нового слова з раніше запозиченими термінологічними одиницями, що є причиною використання недоречного запозичення назви відносно одного поняття. Тому для перекладу англійських термінів найбільш часто використовуються такі прийоми як транскрибування, транслітерація й адаптивне транскодування, а у ситуаціях, де необхідне повне уявлення про сенс англійського терміна, використовують функціональну заміну чи використання мовного еквіваленту [7].

Отже, аби переклад художнього тексту, де використовуються медичні та психологічні терміни, вважався адекватним, необхідно враховувати стилістичне забарвлення, в якому вони застосовані; природу походження терміну та способи його перекладу, щоби зберегти інформативний характер тексту, не втрачаючи його художньо-естетичного впливу.

Адекватність в рамках даного наукового дослідження також трактується з точки зору унікальності художнього тексту, тому досягнення точної еквівалентності вихідного і кінцевого текстів неможлива, адже мовна особистість перекладача також впливає на даний аспект. Фахівець під час роботи залишає свій певний суб'єктивізм при використанні конкретних перекладацьких прийомів або у спробах відображення авторського стилю в тексті, що може наблизити текст до його повної адекватності, але не достатньо. Тому, наступний розділ буде присвячено більш детальному розгляді цього явища.

РОЗДІЛ 2.

Зв'язок термінологічної системи та мовної особистості під час перекладацької діяльності

2.1. Вплив особливості перекладача на його професійну діяльність

У наш час відлуння антропоцентризму можна знайти у будь-якій сфері діяльності і перекладознавство не є винятком. Мовна особистість людини, її словниковий запас, глибокі або достатні знання про культурні реалії країни, з якого здійснюється переклад, начитаність самого перекладача та вміння доречно використовувати певну лексику – усе це певні фактори, що створюють для професіонала унікальний почерк, помітити який можна при читанні художнього твору [9, с. 121].

Поняття мовної особистості перекладача є важливим аспектом для якості художнього перекладу. Вперше його ввели у наукову терміносистему такі вчені як В. Виноградов, Г. Богін та Ю. Караулов, а пізніше вже на їх дослідженнях сформулювалася теорія лінгвоперсонології. В свою чергу лінгвоперсонологія – це галузь мовознавчої науки, що концентрує свою увагу на природу походження мовної особистості, її складники та функції під час будь-якої наукової діяльності [13, с. 4].

Більш за все лінгвоперсонологія використовується для дослідження мовної особистості письменників, відомих політиків чи науковців із сфери мовознавства. На жаль, цей феномен у галузі перекладознавства не розглядався так детально, а лише згадувався з точки зору психолінгвістики та під кутом відтворення перекладачем тропеїчних засобів оригіналу [13].

Проте, досліджуючи індивідуальний стиль та почерк перекладача, можна знайти значно ширший об'єм цього феномену, ніж консервативне розуміння стилю; простежити філософські, індивідуальні та професійні компоненти стилю перекладача, наголошуючи на інтерпретацію та особисте сприйняття оригіналу

перекладачем залежно від національної, історичної, соціальної, психологічної, освітньої, виховної складової, а також від власних звичок, так названих "лінгвістичних пристрастей" на всіх мовних рівнях. Усі ці фактори неминуче руйнують стилістику оригіналу, створюючи новий твір з аналогічним сюжетом [14, с. 7].

На засадах теорії лінгвоперсонології, був проведений аналіз мовної особистості перекладача Максима Стріхи на основі його перекладу готичної повісті Роберта Стівенсона «Химерна історія доктора Джекїла та містера Хайда».

Не підлягає сумніву, що персональний стиль Р. Стівенсона є досить нетиповим та зберігає свої основні риси у перекладі. Він вирізняється своєю лаконічністю, реалістичністю стилю, гострою увагою до деталей та підвищеним емоційним фоном зображення, прагненням до використання філософських термінів та фразеологізмів, вживанням фахової лексики разом і з загальноживаною, які все ж складається у складні й надскладні синтаксичні структури із розгорнутими описами які вміщаються у прості короткі речення у лаконічному стилі автора. Письменник дуже часто використовує діалоги у тексті, що є характерним для цього літературного жанру.

Як виявилось, Стівенсон сприймається в іншому образі у перекладі твору саме Максима Стріхи, і пов'язано це, в першу чергу, не стільки із особливостями відтворення індивідуального почерку автора, як із накладанням характерних рис мовної особистості перекладача на створений ним текст.

Роберт Стівенсон не був занадто популярним письменником та не здобув шаленої популярності у Європі як у XIX столітті, так і в наші часи, але цю повість українською мовою перекладали такі фахівці як Катерина Плугатир та Дубова Тетяна, але саме переклад цього художнього твору М. Стріхи 1995 - го року відрізняється і вважається проявом справжнього професіонального підходу до роботи.

Не дивлячись на те, що переклад був здійснений приблизно 26 років тому, перекладач дотримувався тих норм транслітерації англійських прізвищ українською мовою, які використовуються і нині. Це вже помітно у перекладі імен головних героїв. Наприклад:

Henry Jekyll – Генрі Джекіл

Edward Hyde – Едвард Гайд

Gabriel John Utterson – Джебріел Джон Аттерсон

Richard Enfield – Річард Енфілд

Інакше кажучи, він використовував прийом транскодування, а саме транскрипції, під час перекладу імен, а також частин або регіонів міста. Також для перекладу останнього перекладач використовував неповне калькування. Наприклад:

Cavendish Square – Кавендіш-сквер;

Англійську назву «*Cavendish*» Максим Стріха переклав, використовуючи транскрипцію, а вже другу половину назви замінив українським еквівалентом «сквер», що є прямим та точним перекладом цієї лексеми.

С перших сторінок твору помітно, що перекладач використовує дещо застарілі еквіваленти для перекладу загальноживаної лексики. Замість усім відомого «юрист» або «нотаріус», було використано слово «правник» як еквівалент для оригінального слова «*the lawyer*». Наприклад:

Вихідний текст (далі – В.Т.) : “*Mr. Utterson the lawyer was a man of a rugged countenance that was never lighted by a smile...*” [16, с. 1].

Текст перекладу (далі – П.Т.) : «Правник містер Аттерсон мав похмуре обличчя, на якому ніколи не світилася усмішка...» [11, с. 1].

Окрім незвичного, але доречного варіанту перекладу (адже дія сюжету у повісті відбувається у ХІХ столітті, тому такий навіть історично віддалений еквівалент перекладу гарно відтворює атмосферу художнього твору), також помітно, що саме речення перекладено за допомогою функціональної заміни,

замість калькування, через що опис портрету головного героя краще сприймається українським читачем.

Однак цей випадок використання специфічної лексики не є одиничним, вже далі ми знаходимо такі слова як «хідник», «куций» та «згук» замість «тротуар», «худий» та «звук». Деякі лексеми є специфічними, а саме відноситься до галицької діалекту, які приближують текст до українських реалій. В цьому разі використання не загальноживаної лексики вже дещо затруднює розуміння інформації, але саме цей момент відображує персональний почерк перекладача, що відокремлює його працю від інших.

В.Т. :

*“The inhabitants were all doing well, it seemed and all emulously hoping to do better still, and **laying out the surplus of their grains in coquetry**; so that the shop fronts stood along that thoroughfare with an air of invitation, like rows of smiling saleswomen.”* [16, с. 7].

М. Стріха використовує функціональну заміну, конкретизацію, вилучення та навіть нейтралізацію у поєднанні з доповненням, що виглядає наступним чином:

П.Т. : «Мешканці її, очевидно, тішилися добробутом, змагаючись за ще більші статки, і **виставляли надлишки своїх надбань**, хизуючись, перед людським оком; тож вітрини крамниць вишикувалися вздовж хідників, наче ряд усміхнених **крамарок.**» [11, с. 13].

Вислів *“laying out the surplus of their grains in coquetry”* можна було б одразу перекласти із характерною емоційною окрасою, як «грайливо виставляючи надлишки свого зерна», але перекладач вирішив спочатку здійснити нейтралізацію: «виставляли надлишки своїх надбань», а потім, повертаючи емоції за допомогою дієприслівникового звороту «хизуючись», відобразити той авторський стиль Стівенсона.

Також необхідно зазначити, що у перекладі речення має більш складну структуру, ускладнену вставними словами, зворотами та порівнянням, адже

цього вимагали синтаксичні норми української мови, проте фахівцю вдалось зберегти послідовну дію сюжету та при цьому зберегти деяку простоту стилю оригіналу. Необхідно зауважити, що ці відзначені особливості перекладу не применшують його значення та художньої цінності, а підкреслюють лише той факт, що переклад є перетворенням оригіналу для іншої цільової аудиторії.

Чим пояснюється таке різне ставлення перекладача до правопису, морфологічних і лексичних норм, збереження стилістичної атмосфери оригіналу?

На це вплинули умови формування мовної особистості та, відповідно до них, психологічні й соціальні емоції або почуття, і, у результаті, – настанови та інтернаціональність, мотиви перекладу.

Немаленьку роль має біографія перекладача. Значний вплив на формування М. Стріхи як особистості справили його прабабуся Ганна Терентіївна Бурчик-Бузницька, яка є народною вчителькою з 1908 року, а також дідусь Максим Федотович Гулий, що є визначним ученим-біохіміком України, через що, можливо, в його мові художнього перекладу впливає діалектизм. Народився у сім'ї з давніми науковими традиціями у Києві. Регіональний аспект міг вплинути на його патріотизм та бажання прикрасити літературний твір діалектизмом. Закінчив радіофізичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка та працює в Інституті фізики напівпровідників НАН України ім. В. Є. Лашкарьова. Створив послідовну теорію оптичних та рекомбінаційних переходів і досі бере активну участь у популяризації знань з фізики, що характеризує його як досвідченого та поглибленого у науку фахівця. З початку 1980-х років захоплюється художнім перекладом і це повністю змінює його звичну сферу діяльності. Завдяки технічній освіті, його мова перекладу точна і конкретна, а переклади певних технічних або медичних термінів виконані у відповідності всіх норм і правил є прямими еквівалентами оригіналу. Він навіть стає автором книги віршів «Сонети та октави» (1991), двох літературознавчих монографій,

численних літературно-критичних та літературознавчих статей. У перекладознавстві сформулював та обґрунтував концепцію націотворчої функції українського художнього перекладу [10].

Тому регіональні, освітні та соціальні умови формування особистості накладають відбиток на художнє мовлення перекладача, і на його емоційне і персональне ставлення до перекладання оригіналу, а його соціальна роль та мотиви перекладу впливають на настанову та мету перекладу, яка відображається під час його реалізації у певних типах трансформацій.

2.2 Особливості перекладу медичних та психологічних термінів у досліджуваному тексті.

У готичній повісті «Химерна історія доктора Джекіла та містера Гайда» присутня достатня кількість наукових термінів з галузі медицини та психології, адже сюжет розгортається навколо доктора медичних наук. Медична термінологія належить до інтенсивно прогресуючих частин словникового складу англійської мови, що зумовлюється насамперед стрімким розвитком сучасної медицини, тому більшість лексики, що була використана у тексті оригіналу, вже має певні особливості для перекладу.

Щодо особливостей розвитку англійської медичної термінології, то як і будь-яка інша галузь знання, вона має певні риси і має свою класифікацію. В залежності від ситуації пропонується використовувати деякі перекладацькі прийоми для окремої категорії, задля приближення тексту до рівня адекватності. За своєю структурою медична термінологія поділяється на такі види:

- 1) прості терміни, що складаються з одного слова (наприклад: *the laboratory* – лабораторія, *a drug* - препарат) [8, с. 68] ;

Особливістю таких термінів є їхня можлива багатозначність, як у терміні «*a drug*», тому для точного та адекватного перекладу необхідно використовувати

прийом конкретизації, як це було зроблено під час перекладу готичної повісті.

Наприклад:

В.Т. : “... *I not only recognized my natural body from the mere aura and effulgence of certain of the powers that made up my spirit, but managed to compound **a drug**...*” [16, с. 54].

П.Т. : «... я не лише навчився вивільняти моє природне тіло від нашарування світлих сил, які творять душу, а й скомпонував **препарат...**» [11, с. 33].

Слово «*a drug*» можна перекласти як «наркотик», «ліки», «препарат», «медикамент» та інші безліч варіантів, але перекладач використовує найбільш нейтрально забарвлений еквівалент, адже за контекстом оригіналу в нього не було підстав використовувати щось більш емоційне.

Часто для перекладу простих термінів використовується калькування, що повністю передає значення лексики за допомогою його заміни на український еквівалент. Наприклад:

В.Т. : “...*he carried down ... to the building which was indifferently known as **the laboratory** or dissecting rooms.*» ...” [16, с. 39].

П.Т. : «Його одразу ж зустрів Пул, і ... провів до будинку, який називали чи то **лабораторією**, чи то анатомічною.» [11, с. 45].

2) складні терміни, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (наприклад: *a self-destroyer* – самогубець, *nurse-technician* – спеціальність медсестри) [8, с. 68] ;

Для перекладу таких термінів можна використовувати повне або неповне калькування, а також за допомогою опису, якщо неможливо знайти український еквівалент. Наприклад:

В. Т. : “...*Utterson knew that he was looking on the body of **a self-destroyer**.*” [16, с. 43].

П. Т. : «...Аттерсон зрозумів, що перед ним тіло **самогубця**.» [11, с. 52].

У даному випадку перекладач використовує функціональну заміну, не змінюючи структуру словосполучення та зберігаючи порядок слів у реченні, та дотримується стилю оригіналу, залишаючи певний пафос літературного стилю.

3) терміни-словосполучення, що складаються з декількох компонентів (наприклад: *a cerebral disease* - цереброваскулярне захворювання, *volatile ether* – леткий етер) [8, с. 68] ;

В залежності від контексту, можна використовувати різні прийоми перекладу: конкретизація, генералізація, неповне або повне калькування або навіть функціональна заміна. Під час перекладу готичної повісті «Химерна історія доктора Джекіла та містера Гайда» було застосовано наступні прийоми:

В. Т. : “*The more I reflected the more convinced I grew that I was dealing with a case of cerebral disease.*” [16, с. 41].

П. Т. : «Що довше я над цим розмірковував, то більше переконувався, що маю справу із **розумовою хворобою.**» [11, с. 57].

У цьому випадку використовується нейтралізація у поєднанні з генералізацією або узагальненням, адже словосполучення «*a cerebral disease*» точно перекладається як «цереброваскулярне захворювання». Проте перекладач прийняв рішення нейтралізувати сенс цього медичного терміну для кращого розуміння загальної інформації, а також узагальнив його значення.

В. Т. : “... *seemed to me to contain phosphorus and some volatile ether*” [16, с. 28].

П. Т. : «...мені здалося, що вона містить фосфор і якийсь **леткий етер.**» [11, с. 41].

У цьому випадку використовується функціональний відповідник без зміни структури словосполучення та порядку слів у реченні.

Суттєва частина медичної термінології вийшла за межі її галузевого застосування та поширилась у багатьох сферах суспільного життя, тому ми можемо її спостерігати у літературних творах різного жанру. Наприклад, слово «*adaptation*» у медичній термінології означає адаптацію організму або певних

його органів чи систем до зовнішніх подразників та до певної ситуації чи змін, а у ролі загальнонавживаного терміну це слово може означати пристосування до якогось явища, становища, суспільства, умов тощо. Для адекватного та точного перекладу художніх текстів, де наявні будь-які медичні терміни, треба мати на увазі їх структуру, аби правильно підібрати спосіб перекладу.

Під час перекладацького аналізу, було з'ясовано, найбільшу кількість термінів було використано саме з групи простих термінів – 37 слів та словосполучень, що пояснюється їхньою загальнонавживаністю. На другому місці по вживаності у тексті виступають терміни-словосполучення у вигляді назв певних діагнозів або спеціальних медичних прилад. Всього їх було 9. Та найменш вживаною групою є складні терміни, які використовувались всього один раз протягом усієї повісті.

Рис. 1.1.

На рівні із медичною термінологією у художніх текстах нерідко можна побачити психологічні терміни, що можуть тісно взаємодіяти між собою. Основною проблемою перекладу психологічних термінів є неправильно

підбране значення відповідно до контексту або неадаптована форма до мови перекладу (в нашому випадку – до української). Основною класифікацією психологічних термінів є:

- 1) загальнонаукові терміни, що належать до наукового стилю мовлення та використовуються у різних галузях знань. (наприклад: *an experiment* - дослід, експеримент; *a doze* - доза) [2, с. 354] ;

Для перекладу таких нескладних термінів використовуються транскодування, калькування, іноді лексична заміна або додавання\випущення. Наприклад:

В. Т. : “*At one table, there were traces of chemical work, various measured heaps of some white salt being laid on glass saucers, as though for **an experiment**...*” [16, с. 37].

П. Т. : «На одному столі по скляних слоїках було розкладено купки якоїсь білої солі, наче відміряні для **дослід**у...» [11, с. 26].

У цьому випадку було використано функціональний відповідник.

- 2) терміни суміжних галузей наук, що використовуються у цілій низці різних дисциплін, таких як психіатрія, психоаналіз, зоопсихологія тощо. (наприклад: *a transcendental medicine* – трансцендентна медицина) [2, с. 354] ;

Для перекладу таких термінів також досить використання калькування чи лексичної заміни, але транскодування можливе лише при неповному калькуванні. Наприклад:

В. Т. : “*And now, you who have so long been bound to the most narrow and material views, you who have denied **the virtue of transcendental medicine**, you who have derided your superiors - behold!*” [16, с.49].

П. Т. : «Тож за те, що ви так довго лишалися вузьколюбим матеріалістом, за те, що ви заперечували **істинність трансцендентної медицини**, за те, що ви насміхалися з вищих від вас, — начуйтеся!» [11, с.31].

В цьому реченні було використано функціональний відповідник навіть з додаванням емпатизації, аби передати необхідні емоції та настрої ситуації, які були в оригіналі.

3) терміни психологічної терміносистеми базового рівня, з якими знайома будь-яка людина. Частіше за все, вони надають характеристику особистості. (наприклад: *cold* – холодний, відчужений; *scanty* – ощадливий) [2, с. 354] ;

Іноді вони можуть вживатись у переносному значенні, або можуть мати широкий спектр значень, тому треба ретельно звіряти переклад з оригінальним текстом. Наприклад:

В. Т. : “*Mr. Utterson the lawyer was a man of a rugged countenance that was never lighted by a smile; cold, scanty and embarrassed in discourse; backward in sentiment; lean, long, dusty, dreary and yet somehow lovable*” [16, с.1].

П. Т. : «Правник містер Аттерсон мав похмуре обличчя, на якому ніколи не світилася усмішка; та, **холодне й безживне**, яке не виказувало ані думок, ані почуттів, видовжене, суворе, **темне на колір**, воно, однак, було чимось привабливе.» [11, с. 1].

При таких описах портрету можливе лексичне вилучення або додавання, аби підлаштувати сенс оригіналу під мовну систему перекладу, зберігаючи адекватність. У цьому речення з двома першими термінами «*cold*» та «*scanty*» було використане калькування, а вже для терміну «*lovable*» - конкретизація. Термін «*dreary*», що перекладається як «похмурий», був замінений як «темне на колір», що є лексичною заміною.

Проводячи аналогічний аналіз, було розподілено усі психологічні терміни на основі частоти їхнього вживання протягом готичної повісті. Найбільш вживаними були психологічні терміни базового рівня – 150 слів та словосполучень, що пояснюється їхньою описовою функцією в тексті. На другому місці є загальнонаукові терміни, що більш активно почали вживатись у

другій половині сюжету, а саме після 6-ої глави у контексті опису певних хімічних чи психологічних процесів. Таких термінів нараховується 80 слів. Та найменш вживаними є саме терміни суміжних галузей наук, яких нараховується всього 3 слова.

Рис. 1.2.

Таким чином, для отримання адекватного та точного перекладу художнього тексту, а саме певних термінів, що використовуються в мові оригіналі, необхідно враховувати таких ряд особливостей як класифікація та їх будова. При використанні відповідних прийомів перекладу до певних категорій класифікації, ми отримаємо повноцінний переклад з певною інформацією, що буде доступною для розуміння читача.

ВИСНОВКИ

Переклад художнього тексту дійсно залежить від багатьох факторів, таких як специфіка детективного жанру і його перекладу, вплив мовної особистості перекладача на процес перекладу тексту та схожість його стилю зі стилем автора художнього тексту. Наявність фахових термінів, таких як медичні та психологічні, можуть скласти певну перешкоду під час адаптування тексту до мови перекладу, тому рекомендується використання певних перекладацьких прийомів. Звичайно, обсяг цієї наукової роботи не дозволяє у повному обсязі розкрити питання детального дослідження медичних та психологічних термінів у контексті художнього тексту, але ми намагались дослідити та виконати усі поставлені завдання та розкрити певні питання.

На першому етапі було виявлена особливість художнього перекладу текстів детективного жанру та яким чином специфічна лексика у вигляді термінології з галузі медицини та психології можуть полегшувати та погіршувати роботу перекладача. Також було виокремлено певні правила роботи з перекладом таких термінів, які допоможуть досягти певного рівня адекватності та еквівалентності кінцевого перекладу.

У другому етапі наукової роботи було розглянуто взаємозв'язок між мовною особистістю перекладача та якістю виконаної ним праці. Було розподілено медичні та психологічні терміни в залежності від будови та типу і підібрано відповідні перекладацькі прийоми, що зможуть у певному обсязі передати сюжет тексту, не змінюючи його художній стиль. Також було проведено певний кількісний аналіз, а саме підрахування кількості певних медичних або психологічних термінів та їх класифікація за вживаністю.

В завершенні наукової роботи нам вдалось більш детально розглянути шляхи перекладу фахових термінів у художньому тексті та відстежити прямий

зв'язок між оригінальним авторським стилем та мовної особистості перекладача і яким чином цей синтез впливає на переклад: що видозмінюється для досягнення адекватності тексту, а що залишається задля дотримання еквівалентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л.С. Мова та переклад. Москва : ЛКИ, 2008. 240 с.
2. Большая психологическая энциклопедия / авт. кол. А. Б. Альмуханова, Е.С. Гладкова, Т.А. Холодова и др. Москва. : Эксмо, 2007. 544 с.
3. Влахов С. Н., Флорін С. В. Непереваемое в переводе. Москва : Высшая школа, 1986. 416 с.
4. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). URL: Classes.ru.
6. Калашник В.С. Проблеми перекладу медичної термінології / В.С. Калашник, М. Пилипенко, І. Корнейко // Людина та образ у світі мови : вибрані статті. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. С. 328 – 333
7. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навчальний посібник. Вінниця, 2018. 656 с.
8. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.
9. М. Іваницька. Вплив мовної особистості перекладача на підходи до перекладу художнього твору (на матеріалі перекладів творів Ф. Кафки українською мовою // Наукові записки. Випуск 104 (1). Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. С. 120-125.
10. Стріха Максим Віталійович. URL: <https://web.archive.org/web/20141025221938/http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/47/1412863942/>

11. Стівенсон Р. Том 2: Химерна пригода з доктором Джекілом та містером Гайдом; Вечірні розмови на острові; Викрадений. Переклад з англійської: Іван Коваленко, Максим Стріха, Олександр Терех, Юрій Лісняк. Київ : Українознавство, 1995. 350 с.
12. Скрильник С. В. Міжмовна інтерференція як функціональне явище в процесі перекладу // II Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». Випуск 10. Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. С. 387-391.
13. Загнітко А. П. Теорія лінгвоперсонології. Вінниця : Нілан-Лтд, 2017. 136 с.
14. Кіщенко Ю. В. Поняття точності та адекватності перекладу художнього тексту // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць. Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. Випуск X. С. 249-253.
15. Хан О.Г. Вплив творчої індивідуальності перекладача на процес і результат перекладу. Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : ЗНУ, 2009. № 34. С. 310 – 317.
16. The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde by Robert Louis Stevenson.
URL: <http://www.literaturepage.com/read/jekyllandhyde.html>